

การศึกษาตำนานของข้าว ในวัฒนธรรมปกาเกอะญอ

A Study of Rice Myth of Pgaz K' Nyau Culture

สุวิชาน พัฒนาไพรวัลย์

Suwichan Phatthanaphraiwan

วิทยาลัยโพธิวิชชาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒตาก
209 หมู่ที่ 6 ตำบลแม่ปะ อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก 63110
Bodhivijjalaya Collage, Srinakharinwirot University.Tak
209 Moo.6 Maepa Sub District, Maesot District, Tak 63110

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ศึกษาตำนานความเชื่อในวิถีวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับข้าว และเพื่อทำความเข้าใจโลกทัศน์ วิถีคิดของคนปกาเกอะญอที่แฝงอยู่ในตำนานข้าว เก็บข้อมูลโดยการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมในประเพณี ที่เกี่ยวกับข้าวตามวัฒนธรรมปกาเกอะญอ และสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้รู้เรื่องตำนานข้าวในวัฒนธรรม ปกาเกอะญอจำนวน 14 คน แล้วนำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนา พบตำนานเกี่ยวกับข้าว 5 สำนวน จุดร่วม ที่เหมือนกันคือเงินและข้าวที่ทำหายกันว่าอะไรสำคัญกว่ากัน เติมนเรื่องโดยมีข้าวกับเงินเป็นคู่ตรงข้าม มีคนเป็นตัวกลางที่เป็นผู้ตัดสิน และนกเป็นผู้แก้ไขสถานการณ์ โลกทัศน์ วิถีคิดคนปกาเกอะญอที่แฝง ในตำนานข้าวได้แก่ 1. การปลูกฝังค่านิยมและรักษามรดกฐานพฤติกรรมในสังคมปกาเกอะญอ ได้แก่ 1) ความสำคัญของข้าว อาหารหลักมากกว่าสิ่งอื่น 2) การรู้จักบุญคุณ 3) การทำบุญทำทาน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ 4) ความระมัดระวัง การเตรียมความพร้อมไม่ประมาท 5) การอดทนกับความยากลำบาก 6) การเป็นจิตอาสา ทำเพื่อประโยชน์สาธารณะ เสียสละเพื่อส่วนรวม 7) การปกป้องรักษาทรัพยากรธรรมชาติ และ 2. การให้ความรู้และปัญญา แก่สังคมชนเผ่าปกาเกอะญอ ได้แก่ 1) การตระหนักรู้แนวทางการตัดสินใจเลือกรักษา และแสวงหาความมั่นคงทางอาหารเป็นอันดับแรกคือข้าว เลือกสิ่งที่ยากก่อน ส่วนเงินเป็นสิ่งที่ใช้ มาทีหลัง 2) การใช้สติ ปัญญา ให้ถูกและเหมาะสมกับกาลเทศะและสถานการณ์ 3) การรักษาพื้นที่ดิน พื้นที่การเกษตร โดยเฉพาะพื้นที่ปลูกข้าว 4) จิตสำนึกในการเคารพธรรมชาติ เพราะข้าวเกิดจากธรรมชาติ ส่วนเงินเกิดจากการสร้างและสะสมขึ้นมา

คำสำคัญ : ตำนานเรื่องข้าว ข้าวกับวิถีคนปกาเกอะญอ โลกทัศน์ชนเผ่าปกาเกอะญอ ข้าวในคติชนวิทยา

abstract

The objectives of this research are to study myth and beliefs about rice in Pgaz K' Nyau culture and to understand Pgaz K' Nyau worldviews implicit in the myth rice, using Role Theory in Folklore Studies as a theoretical framework. The scope and area of the study are Pgaz K' Nyau rice myth in areas of Chiang Mai and Tak, Thailand. The study found five versions of the Pgaz K'

Nyau rice myth. These five versions share a theme of four key thematic characters: rice, silver, people, and birds. In these stories, rice and silver are opponents, man is in the middle, and birds play a role in resolving the conflict. Worldviews of the Pgaz K' Nyau are implicit in these stories as follows: 1. Pgaz K' Nyau rice legends help to foster an awareness of socio-cultural values and preserve behavioral norms in Pgaz K' Nyau society, stressing the importance of: a) Recognizing the significance of rice, for daily sustenance, above all else. b) Expressing gratitude. c) Being generous and charitable. d) Practicing mindfulness, readiness and foresight. e) Perseverance and patience in times of hardship. f) Having a spirit of public service, working for the good of the collective, and self-sacrifice. g) Living in a sustainable manner in terms of natural resource management. 2. Pgaz K' Nyau rice legends contain local wisdom and help maintain standards for social behavior as follows: a) Maintaining an awareness in choosing balance in the way forward, understanding that food sustainability should be of primary importance. Choosing edibles (rice) over utensils (money/silver). b) Applying wisdom at the appropriate time, occasion, and situation. c) Preserving agricultural spaces, especially land for rice farming. d) Understanding the importance of nature. While rice is natural, Money is forged, a creation of man.

Keywords: Rice myth, Rice and Pgaz K' Nyau ways, Pgaz K' Nyau worldview, Rice in folklore

บทนำ

ปัจจุบันประเทศไทยได้มุ่งเน้นการทุ่มเททรัพยากรส่วนใหญ่เพื่อหล่อเลี้ยงความเจริญเติบโตของอุตสาหกรรมส่งออก และทดแทนการนำเข้าเป็นการมุ่งสนับสนุนความสามารถในการผลิตของภาคเมือง โดยดึงดูดทรัพยากร ทุน สมอและแรงงานจากภาคเกษตรในชนบท เข้ามาหล่อเลี้ยงการเจริญเติบโตของภาคอุตสาหกรรมในเขตเมือง (Sutiymanee, 2013) แนวทางพัฒนาในลักษณะเช่นนี้ ยังผลให้ชนบทตกอยู่ในสภาวะที่เสียเปรียบ การพัฒนาความสามารถในการผลิตภาคเกษตรกรรมบนพื้นฐานของวัฒนธรรมท้องถิ่นและภูมิปัญญาชาวบ้านขาดความต่อเนื่องหยุดชะงักลง

สังคมชนเผ่าปกาเกอญอส่วนใหญ่มีวิถีผูกพันกับการทำข้าวไร่หมุนเวียน (Rotational farming system) มีพันธุ์ข้าวดั้งเดิมหลงเหลืออยู่มากกว่า 30 สายพันธุ์ (Chawiwat refer in Kunkeaw, 2010) ประกอบด้วยทั้งข้าวไร่และข้าวนา ส่วนใหญ่ยังคงปลูกข้าวเพื่อกินเอง แต่จะปลูกพืชเศรษฐกิจอื่น ๆ เพื่อการค้าขายบ้างตามบริบทภูมิสังคมของแต่ละพื้นที่ชุมชน (Wechapong et al., 2011)

วิถีระบบไร่หมุนเวียนพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ไม้ ประโยชน์และอนุรักษทรัพยากรธรรมชาติไปพร้อม ๆ กัน ชาวปกาเกอญอจึงให้ความสำคัญต่อความสัมพันธ์ 3 มิติ นั่นคือ ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ คือ เมื่อรู้จักใช้จากธรรมชาติก็ต้องรู้จักรักษาและต้องเคารพต่อธรรมชาติด้วย (Trakansupakorn et al., 2005) ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน วิถีทำกินทุกกิจกรรมในไร่หมุนเวียนไม่สามารถทำเพียงคนเดียวได้ จึงเกิดวัฒนธรรมแห่งการพึ่งพาและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งสูงสุด ซึ่งหมายถึงความเชื่อว่สิ่งสูงสุดคือเจ้าของธรรมชาติ การจะใช้ประโยชน์จากธรรมชาติจึงต้องขออนุญาตจากสิ่งสูงสุด ใช้อย่างรู้คุณค่า และให้ความเคารพต่อธรรมชาติและสิ่งสูงสุดด้วย (Wongjomporn, 2014)

ในขณะที่โลกของพืชเชิงเดี่ยวกำลังรุกคืบเข้ามาในชุมชนมากขึ้น ไร่หมุนเวียนที่เป็นแหล่งปลูกข้าว ถูกเข้าใจและตีความจากทางการว่าเป็นการทำลายป่า จึงไม่อนุญาตให้มีการทำไร่หมุนเวียนต่อ แต่ชุมชน ปกาเกอญอหลายแห่งก็ยังยืนยันที่จะทำไร่ข้าว บางชุมชนปฏิเสธการปลูกพืชเชิงเดี่ยวซึ่งมองว่าเป็น การทำลายความหลากหลายของระบบนิเวศ เช่น ชุมชนปกาเกอญอฤๅษี คนต้นทะเลอุมผาง และหลาย ชุมชนมีการรวมตัวกันเพื่อเรียกร้องให้มีสิทธิในการทำไร่หมุนเวียนตามวิถีเดิม เช่น เครือข่ายกลุ่มเกษตรกร ภาคเหนือ (Payaksak, 2012) ดังนั้นจึงมีความสำคัญและจำเป็นที่จะต้องศึกษาโลกทัศน์ของคน ปกาเกอญอที่เกี่ยวกับข้าว เพราะจะทำให้สังคมเข้าใจเบื้องหลังความคิดในวิถีการผลิตข้าวของปกาเกอญอ ได้ลึกซึ้งมากขึ้น และเข้าใจเหตุผลและความสำคัญในการรักษาพื้นที่ไร่ข้าวของคนปกาเกอญอ ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการกำหนดนโยบายจะคำนึงถึงอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ และแสวงหาทางออกในการ กำหนดทิศทางการพัฒนาในพื้นที่ชนเผ่าปกาเกอญอบนฐานนิเวศน์วัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับข้าวได้อย่าง ยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ด้านความเชื่อในวิถีวัฒนธรรมของคนชนเผ่าปกาเกอญอที่เกี่ยวกับข้าว
2. เพื่อทำความเข้าใจโลกทัศน์ วิธีคิดของคนปกาเกอญอในการดำรงวิถีการปลูกข้าวที่แฝงอยู่ในด้านข้าว

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้ศึกษาใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพในการเก็บข้อมูล โดยมีกระบวนการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. การเลือกพื้นที่ เลือกจากพื้นที่ที่ยังมีการปลูกไร่หมุนเวียนเพราะสัมพันธ์พิธีกรรมและโลกทัศน์ที่เกี่ยวกับข้าว พื้นที่ยังมีประเพณีที่เกี่ยวกับข้าวเพราะสัมพันธ์กับผู้รู้เรื่องนิทานหรือความเชื่อเกี่ยวกับข้าว

2. เครื่องมือและวิธีการในการเก็บข้อมูล ได้แก่

2.1 การสังเกตแบบมีส่วนร่วมโดยผู้ศึกษาเข้าร่วมเป็นคณะทำงานจัดงานประเพณีที่เกี่ยวกับข้าวตามวัฒนธรรมชุมชนปกาเกอญอ 2 งาน 2 พื้นที่ ได้แก่ ประเพณีงานกินข้าวเมา เล่านิทาน ที่จัดขึ้นที่อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ และประเพณี ปรีศนาคำทาย ที่จัดขึ้นที่อำเภออุมผาง จังหวัดตาก

2.2 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interviews) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกเพิ่มเติมกับผู้รู้ ผู้อาวุโสชาวปกาเกอญอที่มีความชำนาญเรื่องวัฒนธรรมข้าวจำนวน 14 คน โดยพิจารณาจากผู้รู้ ผู้อาวุโสที่ชุมชนเลือกให้มาเป็นผู้ถ่ายทอดการเล่านิทานในประเพณีงานกินข้าวเมา เล่านิทาน ที่จัดขึ้นในพื้นที่อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 7 คน และในประเพณี ปรีศนาคำทาย ที่จัดขึ้นในพื้นที่อำเภออุมผาง จังหวัดตาก จำนวน 7 คน ซึ่งทั้ง 14 คน นี้ผ่านการคัดเลือกและยอมรับจากคนในชุมชนทั้งสองพื้นที่แล้วว่า เป็นผู้ที่มีวัยวุฒิ มีความอาวุโส เป็นผู้ใหญ่ที่น่าเชื่อถือ มีคนให้การเคารพนับถือในทักษะ ความเชี่ยวชาญในการเล่าเรื่องที่สนุก และมีองค์ความรู้เกี่ยวกับนิทานและปรีศนาคำทายปกาเกอญอมากที่สุดในพื้นที่

3. การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้แนวคิดทฤษฎีเป็นกรอบแนวคิดคติชนวิทยาในการอธิบายผล ซึ่งประกอบด้วย บทบาทหน้าที่ของคติชนวิทยา จากนั้นผู้ศึกษาจะทำดัชนีข้อมูล คือ การเลือกคำบางคำ มาใช้เพื่อจัดหมวดหมู่ข้อมูล โดยใช้ทั้งดัชนีเชิงบรรยาย ดัชนีเชิงตีความ และ ดัชนีเชิงอธิบาย

ผล

1. ตำนานความเชื่อเรื่องข้าวของคนปกากะญอปรากฏอยู่ในรูปแบบของนิทานที่เล่าต่อ ๆ กันมาทั้งหมด 5 สำนวนดังต่อไปนี้

1.1 ตำนานเจ้าเงินกับเจ้าข้าว

เมื่อครั้งเห็นคนต่างหลังในเงินกันมากขึ้น ผู้คนต่างก้มหน้าทำงานเพื่อได้มาซึ่งเงิน เจ้าแห่งเงินจึงได้ลุกขึ้นท้าทายเจ้าแห่งข้าวว่า เห็นหรือยังว่า คนให้ความสำคัญกับเงินมากกว่าข้าว ฉะนั้นเจ้า (เจ้าแห่งข้าว) จะต้องให้ความเคารพและยกข้าเป็นผู้นำ เจ้าแห่งข้าวได้ตอบว่า เจ้าลองสังเกตดูว่าถึงอย่างไร คนก็ยังกินข้าวทุกวัน นั้นย่อมแสดงว่าข้าวก็น่าสำคัญที่สุด เจ้าแห่งเงินโมโหมากเมื่อได้ยินเช่นนั้น จึงท้าเจ้าแห่งข้าวว่า ถ้าเช่นนั้นเรามาเดิมพันกันว่าในความคิดของคนนั้นใครสำคัญกว่ากัน ถ้าผลออกมาใครชนะจะได้เป็นผู้นำ เจ้าแห่งข้าวจึงรับคำท้า

ทั้งสองจึงเรียกชาวบ้านทั้งหมู่บ้านมารวมตัวกัน และได้ถามว่าในความคิดของพวกเจ้าคิดว่า ระหว่างเงินกับข้าว อย่างไหนสำคัญกว่า ในที่สุดชาวบ้านได้มีมติเห็นว่าเงินสำคัญกว่า และให้เงินเป็นผู้นำ เมื่อเจ้าแห่งเงินได้เป็นผู้นำ จึงได้ใช้อำนาจของตนยึดที่อยู่ของเจ้าแห่งข้าวที่ละนิด เจ้าแห่งข้าวจึงได้ขอความช่วยเหลือจากคนให้ช่วยปกป้องตัวเองจากผู้นำ (เจ้าแห่งเงิน) มิให้แย่งที่ตนอีกต่อไป แต่คนก็ไม่สนใจแม้แต่หาเงิน ในที่สุดเจ้าแห่งเงินจึงตัดสินใจหนีไปอยู่ในถ้ำที่ชื่อว่า “เล ออ ซ่า” แปลว่าถ้ำอำพราง ถ้ำนี้เป็นถ้ำที่เข้าถึงยากมาก หากเข้าผิดเวลาปากถ้ำจะไม่เปิด และในวันหนึ่งจะเปิดเพียงครั้งเดียวและเร็วมาก เมื่อปากถ้ำเปิดอำพราง แปรเดียวก็จะปิดทันที เคยมีคนคิดเข้าไปแล้วโดนหนีบตายไม่เคยรอด เมื่อเจ้าแห่งข้าวหนีไปอยู่ในถ้ำ เล ออ ซ่า เจ้าแห่งเงินมีความพึงพอใจเป็นอย่างยิ่งเพราะบัดนี้ไม่มีเจ้าแห่งข้าวมาคอยแย่งความสำคัญของตนไปจากคนอื่นอีกแล้ว

อยู่มาไม่กี่วันเด็ก ๆ ในชุมชนเริ่มร้องงอแง เรียกหาข้าวด้วยความหิว ผู้ใหญ่จึงเอาเงินไปให้เด็กเล่น เด็กจะกินเงินแต่กินไม่ได้ เจ้าแห่งเงินจึงแนะนำให้เอาเงินแช่น้ำและให้เด็กกินน้ำที่แช่เงิน แต่เด็กไม่หยุดร้องไห้ เสียงร้องไห้ ดังมากขึ้นในชุมชน คนในชุมชนไม่รู้จะแก้ปัญหาด้วยวิธีไหน ทันใดนั้นมีคนแก่คนหนึ่งเห็นมดตัวเล็ก ๆ สองสามตัวคาบเศษเม็ดข้าวเพื่อกลับไปเก็บในรัง ผู้เฒ่าคนนั้นจึงได้นำเศษข้าวจากมดแล้วไปแช่น้ำให้เด็กกิน ปรากฏว่าเด็กได้กินแล้วหยุดร้องไห้ คนในชุมชนกลับมาตระหนักอีกครั้งว่าแท้ที่จริงแล้วข้าวสำคัญกว่า จึงได้วางแผนกันว่าจะไปเรียกเจ้าแห่งข้าวกลับมาคืนมา แต่บัดนี้ เจ้าแห่งข้าวได้หนีไปอยู่ในถ้ำ เล ออ ซ่า แล้ว ไม่มีใครเข้าไปได้ คนในหมู่บ้านจึงขออาสาสมัครเพื่อไปเรียกเจ้าแห่งข้าวกลับมา แต่ไม่มีใครกล้าเพราะต่างรู้ถึงอันตรายที่จะเกิดขึ้นในการเข้าถ้ำ เล ออ ซ่า แต่มีนก “โถ่พวี” หรือกระต๊อด (นกขนาดเล็กวงศ์หนึ่ง ใช้ชื่อวงศ์ว่า Estrildidae) ได้อาสาไปเรียกเจ้าแห่งข้าวกลับมา โถ่พวี ต้องเวลารอนานกว่าปากถ้ำจะเปิด พอปากถ้ำเปิด โถ่พวี อาศัยรูปร่างที่เล็ก คล่องตัว รีบบินเข้าไปในถ้ำได้อย่างหุดหวิด และไปเล่าเหตุการณ์ทั้งหมดให้เจ้าแห่งข้าวฟัง เจ้าแห่งข้าวได้บอกว่าตนจะอยู่ที่นี้ คงไม่กลับไป เพราะเกรงว่าไม่มีความปลอดภัยจากเจ้าแห่งเงิน แต่จะให้ให้นำเมล็ดข้าวไปให้คน ขึ้นอยู่ที่โถ่พวีจะนำไปได้เท่าไร ให้เอาไปเลย เมื่อโถ่พวีได้ยินเช่นนั้นจึงพยายามพูดหวานล่อมนำเจ้าแห่งข้าว แต่ในที่สุดก็ไม่ประสบความสำเร็จ โถ่พวี จึงตัดสินใจกินข้าวเปลือกแล้วเก็บไว้ที่กระเพาะพัก (Crop) ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ จากนั้นได้ขอบคุณและร่ำลาเจ้าแห่งข้าวและเดินทางกลับ ขณะที่กำลังบินออกจากปากถ้ำนั้น ด้วยการบรรจเมล็ดข้าวในกระเพาะหนักทำให้บินช้า จึงถูกปากถ้ำหนีบคอจนกระเพาะพักเปลี่ยนตำแหน่งจากใต้คอเป็นเหนือคอจนถึงปัจจุบัน (นกกระต๊อด เป็นนกเพียงชนิดเดียวที่มีกระเพาะพักอยู่ด้านบน

ของคอหรือตรงท้ายทอย) แต่โถ่วี พยายามอดทนจนกว่าปากถ้ำเปิดอีกครั้งแล้วฮึดบินออกมาได้อย่าง
ทุลักทุเล เมื่อโถ่วี นำเมล็ดพันธุ์มาให้คน คนจึงนำเมล็ดพันธุ์ข้าวไปปลูกขยายพันธุ์จนได้กินถึง ทุกวันนี้
คนจึงถามโถ่วีว่า อยากได้อะไรเป็นรางวัล โถ่วีจึงบอกว่า ขอให้ได้ร่วมกินข้าวที่คนปลูกไว้ด้วย และขอ
กินข้าวที่อ่อนไม่กินที่แก่ คนจึงตกลง จากนั้นจนถึงปัจจุบันในช่วงที่เมล็ดข้าวในรวงยังอ่อนเป็นน้ามนอยู่จะ
มีฝูงนก โถ่วี มากิน แต่เมื่อเมล็ดข้าวแก่แล้ว โถ่วีจะไม่กิน

1.2 ตำนาน เรื่อง นกกับข้าว

เดิมทีนั้นต้นข้าวมีขนาดใหญ่เท่ากับต้นกล้วย เม็ดข้าวใหญ่เท่ากับฟักเขียว จนมีคำพูดใน
เวลาที่มีการชนไหว้ทำพิธีไหว้หัวข้าว ในช่วงการนวดข้าวที่ข้าวจะมีการกลั่นว่า “บือสาเทหลู บือถุเทญา”
แปลว่าขอให้เมล็ดเท่าฟักเขียว ต้นข้าวเท่าต้นกล้วย จนถึงปัจจุบัน เวลาที่มีการชนไหว้เทพแห่งผืนนา
มีการบอกกล่าวสวดอย่างนี้

ในอดีตการผลิตข้าวทำได้ง่าย เพียงแค่สร้างขังนางไว้รอ เมื่อถึงเวลาเมล็ดข้าวก็จะกลิ้ง
มาที่ขังข้าวเอง โดยที่ไม่ต้องมีการนวดหรือตี ไม่ต้องมีการตำข้าว แค่นำให้แตกแล้วก็สามารถนำไปหุงได้
เลย เมื่อเมล็ดข้าวกลิ้งมาที่ขังนางซึ่งแต่ละครั้งกลิ้งมาจำนวนมาก บางทีโดนเจ้าของขังนางทำให้หลบไม่ทัน
โดนขาโดนแขน จนทำให้คนที่โดนบางคนโมโห คนจึงใช้เท้าเตะ ตี เหยียบเมล็ดข้าว หลังจากนั้นด้วยความ
น้อยใจ เมล็ดข้าวจึงได้หลบหนีเข้าไปซ่อนตัวอยู่ในถ้ำ ที่มีชื่อว่าหละออซา (หินอำปาก) ไม่มีใครสามารถ
ไปนำข้าวกลับออกมาได้ เพราะการเข้าไปในปากถ้ำนั้นมีอันตรายมาก ต้องโดนหละออซาหนีบกิน ที่ปากถ้ำ
มีรูนิดเดียวเท่านั้น

หลังจากนั้นคนเริ่มเดือดร้อนเพราะไม่รู้จะให้ใครไปเอาเมล็ดข้าวกลับคืนมาได้ ไม่มีใคร
กล้าไปเอาข้าวคืนมาจากปากถ้ำเลย ในที่สุดได้คนที่เล็กที่สุดคือ “โถ่วี” หรือกะดิด อาสาเป็นผู้ไปนำข้าว
กลับมา แต่เนื่องจากเมล็ดข้าวที่มีขนาดเท่าลูกฟักเขียวทำให้โถ่วีไม่สามารถเอาเมล็ดข้าวที่ใหญ่เท่าลูกฟัก
เขียวกลับมาได้ แต่โถ่วีเองก็พยายาม ในช่วงจังหวะที่จะออกจากถ้ำ โถ่วีจึงโดนปากถ้ำหละออซาหนีบ
ไว้ โถ่วีไม่รู้จะทำอย่างไร จึงอยู่เฉย ๆ หนึ่ง ๆ อย่างนั้นจนหละออซาคิดว่า โถ่วีได้ตายแล้วจึงได้เปิดปาก
ออกอีกครั้ง พอถ้ำเปิดปากโถ่วีก็บินหนีกลับมาได้ พร้อมกับคาบเศษข้าวที่เก็บ จิก จากขนาดเม็ดข้าวไว้
ในปากเพียงนิดเดียว

เมื่อโถ่วีได้นำเศษข้าวหรือปลายข้าวกลับมา คนจึงนำปลายข้าวไปปลูกและขยายพันธุ์
เพิ่ม เมล็ดข้าวจึงเล็กลงแต่นั้นมา คนจึงได้ถามกับโถ่วีว่า “อยากได้อะไรเป็นค่าตอบแทน เพื่อจะทำให้
พวกเราได้มีกินข้าวกินตลอดไป” โถ่วีตอบไปว่า “ไม่เอาอะไรสักอย่าง แต่เราจะขอกินข้าวร่วมกับพวกท่าน
ตลอดไปก็พอ”

จนเป็นเหตุให้ทุกวันนี้โถ่วีชอบบินมากินข้าวที่คนปลูกไว้ตลอดเวลา ถ้าหากไม่ไล่ออกไป
โถ่วีจะกินจนกว่าไร่ข้าวหรือนาข้าวจะหมดไปครึ่งหนึ่งของไร่ข้าวหรือนาข้าว เพราะถือว่าเป็นส่วนที่เป็นค่า
จ้างของตนเอง และเมื่อคนปลูกเอาเมล็ดข้าวเสร็จจะหว่านข้าวไว้ในไร่ในนาและบอกแก่ โถ่วีว่า ให้มา
กินข้าวที่หว่านให้เป็นค่าจ้าง ปีหน้าถ้าข้าวได้กินจะหว่านให้อีก

1.3 ตำนานเรื่อง ข้าวกับเงิน

ครั้งหนึ่งเจ้าแห่งเงินได้เถียงกับเจ้าแห่งข้าวอย่างยกตนข่มท่านว่า ตนสามารถดำรงชีวิตอยู่
ได้แม้ไม่มีข้าว แต่เจ้าแห่งข้าวก็แย้งเงินอย่างถ่มถนว่าเป็นไปไม่ได้ หากไม่มีข้าว เจ้าแห่งเงินจะดำรงชีวิต
อยู่ไม่ได้ แต่เจ้าแห่งเงินก็ยังคงทนงยืนยอนอย่างมั่นใจ หากอยากกินข้าวก็ซื้อมาได้ อยากได้อะไร ๆ ก็ใช้เงิน

ขึ้นมาได้ การตกเตียงดำเนินไปเป็นเวลานาน ในที่สุดเจ้าแห่งข้าวจึงบอกกับเจ้าแห่งเงินว่าถ้าเช่นนั้นเราสองคนคงอยู่ด้วยกันไม่ได้ ให้เจ้าเลือกเอาว่าจะอยู่ที่นี้หรือจะไปที่อื่น หากเจ้าเลือกอยู่ ข้าก็จะไปหากเลือกไปข้าก็จะอยู่ เงินเลือกอยู่ ดังนั้นเจ้าแห่งข้าวจึงจากเจ้าแห่งเงินไป เจ้าแห่งข้าวไปหลบซ่อนตัวอยู่ใน *“Lej au hkaf”* หรือ *“ถ้ำอำปาก-ถ้ำหุบปาก”* แห่งหนึ่ง ถ้ำแห่งนี้ยากแก่การเข้าไป เพราะปากถ้ำจะอำออกและหุบเข้าตลอดเวลา จะต้องผ่านไปอย่างรวดเร็วถึงจะเข้าออกได้

เช้าวันรุ่งขึ้น ลูก ๆ หลาน ๆ ของเจ้าแห่งเงินร้องไห้ระงม เจ้าแห่งเงินพยายามปลอบลูกหลานด้วยการเอาเงินให้ แต่พวกเขาก็ไม่ยอมหยุด ยังคงร้องไห้ดังระงมต่อไป ปลอบด้วยวิธีไหนก็ไม่ยอมหยุด บังเอิญเจ้าแห่งเงินเลื้อยไปเห็นเศษข้าวเหลือที่ก้นหม้อนึ่งหนึ่ง เจ้าแห่งเงินได้เอาเศษข้าวนั้นแช่น้ำแล้วเอาน้ำข้าวให้ลูกหลานดื่ม ปรากฏว่าพวกเขาหยุดร้องแต่โดยดี แต่ครั้งเมื่อเกิดความหิวก็ร้องขึ้นมาอีก เจ้าแห่งเงินจึงรู้ว่าข้าวเท่านั้นที่ทำให้ลูกหลานของตนหยุดร้องได้ แล้วกลับไปหวนคิดถึงสิ่งที่เจ้าแห่งข้าวได้บอกกับเขาและยอมรับว่าเป็นความจริง หากไม่มีข้าว เงินก็อยู่ไม่ได้ เจ้าแห่งเงินได้อุทานว่าอนิจจา! เจ้าแห่งข้าวหนีไปอยู่ ณ แห่งหนตำบลใดแล้ว

ดังนั้น เจ้าแห่งเงินได้วานให้คนใช้ช่วยกันออกไปสืบสาวดูว่าเจ้าแห่งข้าวหนีไปอยู่ ณ แห่งหนตำบลใด เพื่อจะไปขอข้าวกลับคืนมา เมื่อคนใช้ออกไปสืบสาวก็รู้ว่าเจ้าแห่งข้าวไปหลบซ่อนตัวอยู่ใน *“ถ้ำอำปาก-ถ้ำหุบปาก”* แต่ถ้ำแห่งนี้ยากแก่การเข้าไป เพราะปากถ้ำจะอำออกและหุบเข้าตลอดเวลา จะต้องผ่านไปอย่างรวดเร็วถึงจะเข้าออกได้ เจ้าแห่งเงินได้วานให้คนใช้ออกไปหานกชนิดต่าง ๆ ให้มาหาตนเพื่อขอให้ไปหาเจ้าแห่งข้าวให้กลับคืนมา แต่เมื่อนกไปหาเจ้าแห่งเงินก็ไม่มีนกชนิดใดกล้าอาสาไป เพราะกลัวจะไม่ปลอดภัย มีเพียงชนิดเดียวเท่านั้นที่กล้าอาสาคือ *“Htof hpgiv”* หรือ *“นกกระตีด”*

นกกระตีดไปคอยอยู่ที่ปากถ้ำทั้งวันเพื่อรอจังหวะการบินเข้าไป ที่สุดมันก็สามารถบินผ่านเข้าไปได้ เมื่อไปถึงก็บอกเล่าเรื่องราวความเดือดร้อนต่าง ๆ ที่เจ้าแห่งเงินได้รับหลังจากที่เจ้าแห่งข้าวได้หนีจากไป รวมถึงความต้องการของเจ้าแห่งเงินที่อยากได้ข้าวกลับคืนมา ด้วยการมีใจเมตตาปราณีและความมีน้ำใจสูงส่งของเจ้าแห่งข้าว เจ้าแห่งข้าวก็ได้เอามาเสียดข้าวให้นกกระตีด นกกระตีดจึงเมล็ดข้าวเก็บไว้ที่เหนียง แล้วบินกลับไป มันกลับมารอที่ปากถ้ำอีกทั้งวันกว่าจะบินออกจากปากถ้ำได้ แต่บินออกไปไม่พินดี ปากถ้ำได้หนีบคอของมันชนิดหนึ่ง จนทำให้เหนียงของมันกลับขึ้นไปอยู่เหนือคอ และด้วยเหตุนี้ปากถ้ำจะเปิดได้ส่งลูกหลานสืบต่อกันมาว่าหากเห็นนกกระตีดมากินข้าวในไร่อย่าไล่พวกมัน ปล่อยให้พวกมันกินไปเถอะ เพราะสมัยนั้นพวกมันเป็นคนไปเอาข้าวกลับคืนมาจากถ้ำ หากไม่มีพวกมัน ทุกวันนี้เราจะไม่มีความกินกัน เมื่อนกกระตีดนำข้าวกลับไปให้เจ้าแห่งเงิน ทำให้ชีวิตของเจ้าแห่งเงินกลับมามีความสุขเช่นเดิม

1.4 ตำนานเรื่อง เงิน ทอง และ ข้าว

ในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง มีคนรวยอยู่สามคน คนหนึ่งรวยเงิน คนหนึ่งรวยทอง และอีกคนรวยข้าว ทั้งสามคนต่างคิดว่า ในบรรดาความร่ำรวยทั้งสามอย่างนั้น ถือว่าตนสำคัญที่สุด และทั้งสามก็มักปะทะคารมคุยเรื่องถึงคุณค่าสำคัญของตน จนในที่สุดวันหนึ่งก็มีการทำประลองกันขึ้นโดยกำหนดวิธีว่าทั้งสามจะเดินทางเข้าป่าด้วยกันเป็นเวลาหนึ่งเดือน โดยมีเสบียงอาหารคือเอาข้าวสารไปได้เพียงคนละสามลิตรเท่านั้น ทั้งสามต่างก็ยอมรับในหลักการนี้

เศรษฐกิจเงินเอาเงินมาทำเป็นหมวก เศรษฐีทองก็เอามาทำเป็นหมวก ส่วนเศรษฐีข้าว หุงข้าวแล้วเอามาตำเป็นแผ่นทำเป็นหมวกเช่นกัน จากนั้นทั้งสามก็ออกเดินทางโดยต่างคนต่างก็ประหยัดข้าวสารกินกัน

วันละนิดวันละหน่อย แต่เพียงไม่กี่วันเท่านั้น ข้าวสารของทั้งสามคนก็ต้องหมดไป ในขณะที่ต้องเดินทางไปให้ครบตามกำหนด การเดินทางต่อไปนี้ไม่เหลือข้าวสารอีกแล้ว ทำให้ต้องมีการอดข้าว เมื่อทั้งสามเดินทางโดยที่ไม่ได้กินข้าวเป็นเวลาสองวัน ก็เลยตัดสินใจหยุดพักในตอนหัวค่ำ ค่ำวันนั้นเอง เศรษฐีข้าวก็บิหมวกของตนเองออกมาปิ้งไฟ ข้าวนั้นก็พองขึ้นมา เศรษฐีข้าวก็ได้กินข้าวปิ้งของตัวเองอย่างเอร็ดอร่อย ส่วนเศรษฐีเงิน และเศรษฐีทองก็ได้แต่นั่งมองด้วยความอโยยาก

วันต่อต่อมาเมื่อหยุดพัก ในตอนหัวค่ำ เศรษฐีข้าวก็บิหมวกของตัวเองมาปิ้งกิน วันละนิดวันละหน่อย ทำให้เขามีแรงเดินต่อทุกวัน ส่วนเศรษฐีเงินกับเศรษฐีทองนั้น เรี่ยวแรงเริ่มอ่อนล้าหิวโหยเป็นอย่างมาก จึงตัดสินใจเจรจาของซื้อข้าวจากเศรษฐีข้าว เศรษฐีข้าวก็ขายให้โดยแลกกับเงินและทองในขนาดที่เท่ากันกับข้าวเหล่านั้น ทั้งสองก็จ่ายอมตัดแผ่นเงินและแผ่นทองคำจากหมวกมาแลกกับข้าว วันต่อมามีพอลอีกก็ซื้ออีก แต่ละวันเศรษฐีข้าวก็ขายข้าวในราคาที่แพงขึ้น โดยข้าวหนึ่งส่วนแลกกับเงินและทองอย่างละสองส่วน ซึ่งเศรษฐีเงินกับเศรษฐีทองก็ต้องยอม และนับวันเศรษฐีข้าวก็จะขายข้าวในราคาที่แพงขึ้นเรื่อย ๆ จนหมวกเงิน หมวกทองของตัวเองนั้น ตกเป็นของเศรษฐีข้าวไปจนหมด ซึ่งครบกำหนดหนึ่งเดือนเต็มและหมวกข้าวก็หมดพอดี

ปีนั้นเองเกิดความไม่สมดุลฝนฟ้าไม่ตกต้องตามฤดูกาล ทำให้การปลูกข้าวได้ไม่พอกินเกิดเหตุข้าวขาดมากแพง เศรษฐีข้าวก็ขนข้าวหนึ่ไปอยู่ที่หมู่บ้านอื่น ส่วนข้าวที่ขนไปไม่หมดนั้น เศรษฐีข้าวไปเก็บไว้ในถ้ำ โดยปิดปากถ้ำไว้จนเหลือช่องเล็กนิดเดียว ส่วนเศรษฐีเงิน เศรษฐีทองนั้น พยายามนำเงินและทองของตัวเองออกไปซื้อข้าว แต่ไม่มีใครขายให้ เพราะในหมู่บ้านต่างก็ได้ข้าวกันน้อยนิดเช่นกัน เมื่อเศรษฐีเงิน เศรษฐีทองรู้ว่า เศรษฐีข้าวได้นำข้าวไปซ่อนไว้ในถ้ำ แต่ไม่มีใครไปเอามาได้ ในที่สุดเศรษฐีเงิน เศรษฐีทอง ก็ได้จ้างนกขาวบินไปคาบข้าวของเศรษฐีข้าวจากในถ้ำมาให้ ซึ่งได้เพียงวันละเล็กน้อยพอประทังชีวิตไปวันวันเท่านั้น ส่วนนกก็พลอยได้กินข้าวไปด้วย นับตั้งแต่นั้นมา ทุกปีในไร่ ในนาข้าว นกจะได้อินข้าวก่อนคนเสมอ เพราะนกได้ไปนำข้าวกลับมาช่วยชีวิตคนในยามที่ไร้ข้าว

1.5 ตำนานเรื่อง เศรษฐีชี้เหนียว

มีเศรษฐีคนหนึ่งเป็นคนชี้เหนียวมาก ไม่เคยทำบุญทำทานเลยในชีวิต มุ่งแต่สะสมผลผลิตสะสมกำไรให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ตัวเอง โดยที่ไม่ยอมแบ่งส่วนที่ตัวเองมีให้ใครแม้แต่เศษเสี้ยวเดียว เวลากินข้าวจะไม่ให้ตกหล่นแม้แต่เม็ดน้ำ แม้แต่น้ำเขาข้าวข้าวก็ไม่ให้หยดแม้แต่หยดเดียว เวลาที่คนในชุมชน เช่น เด็กกำพร้าหรือแม่หม้ายเดือดเนื้อร้อนใจขอความช่วยเหลือไม่เคยให้เลย เว้นแต่ต้องทำงานรับจ้างเขา จึงเป็นเศรษฐีที่ขึ้นชื่อเรื่องความชี้เหนียวและใจดำ

เมื่อคราวเศรษฐีตาย เขาสั่งเสียก่อนตายว่าให้คนที่มาร่วมงานห่อข้าว ห่อปลา หิ้วน้ำมาเองในงานศพของเขาไม่ต้องเลี้ยงคนที่มาร่วมงานเพราะมันสิ้นเปลือง ในงานศพของเขาจึงเป็นดังเช่นที่เขาสั่งเสียไว้ ไม่มีแม้แต่водаดื่มให้คนที่มาร่วมงาน

เมื่อเศรษฐีคนนั้นกลับไปสู่ปรโลก เขาได้พบกับคนที่เคยใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับเขาบนโลกมนุษย์ เขาดีใจมาก เมื่อวันที่ต้องปลูกข้าว ถางไร่มิมีใครไปช่วยงานเขาเลย พอเขาหิวข้าวเขาขอข้าวจากใครไม่ได้เลย เขาเริ่มหิว เริ่มโกรธและต่อว่าคนอื่นว่าใจจืดใจดำ ไม่ยอมช่วยเหลือเขา คนอื่นจึงยื่นตอบเขาว่า สมัยที่ยังมีชีวิตอยู่ในโลกมนุษย์เคยขอความช่วยเหลือจากเขาแต่ได้รับการปฏิเสธมาโดยตลอด เขาเองย้อนนึกถึงชีวิตตนเองตอนอยู่ในโลกมนุษย์ และนึกถึงหน้าที่ตนเองเคยปฏิเสธ ขณะนี้ผู้คนเหล่านั้นยืนอยู่เต็มต่อหน้าเขา และยังมีอีกมากมายบนโลกมนุษย์ล้วนแล้วแต่เป็นคนที่เขาปฏิเสธมาทั้งนั้น เขาก็มั่นหน้าหมด

หนทางต้องรับกรรมที่ทำได้ แต่ทันใดนั้นมีอยู่คนหนึ่งได้นำข้าวมาให้ 3 ถัง เศรษฐีจึงได้ถามว่าทำไมถึงเอามาให้ เพราะตนไม่เคยเอื้อเฟื้อทำบุญให้ใครเลย คนนั้นจึงตอบว่าตอนนั้นตนเป็นมดตัวเล็กที่อยู่ใต้ถุนบ้านเศรษฐีและวันนั้นเป็นวันที่เศรษฐีป้อนข้าวให้ลูกบึ้งเคี้ยวลูกเขากินแล้วเศษข้าวหล่นลงใต้ถุนบ้าน 3 เม็ด มดก็เลยคาบไปกิน เมื่อมาเกิดในปรโลกจึงมาทดแทนบุญคุณ 3 เม็ดเป็นข้าว 3 ถัง ในขณะที่เศรษฐีเองจำไม่ได้แล้วว่าเคยทำเมตตาข้าวตกเมื่อไหร่ และบอกว่าถ้ารู้ว่าลูกชายทำข้าวตกเช่นนั้น จะตีลูกชายและให้ไปเก็บมาล้างแล้วกินใหม่

จากตำนานเรื่องข้าวทั้ง 5 สำนวนสามารถสรุปจุดต่างและจุดร่วมในแง่ของเนื้อหาดังตารางที่ 1 ต่อไปนี้

ตารางที่ 1 แสดงจุดต่างและจุดร่วมของตำนานเรื่องข้าวทั้ง 5 สำนวน

เรื่องที่	จุดเหมือน/จุดร่วม	จุดต่าง/จุดเด่นของเรื่อง
เจ้าเงินเจ้าข้าว	- เงินและข้าวทะเลาะกัน - ข้าวหนีไปอยู่ในถ้ำ - นก โถ่พวี นำข้าวกลับมาและกินข้าวไว้ก่อนคน	- เริ่มแรกคนให้คุณค่าเงินมากกว่าข้าว ต่อมาคนเริ่มสำนึกเห็นคุณค่าของข้าว - เงินใช้อ่านาผู้ผู้นำแย่งที่อยู่ของข้าว
นกกับข้าว	- ข้าวหนีไปอยู่ในถ้ำ - นก โถ่พวี นำข้าวกลับมาและกินข้าวไว้ก่อนคน	- เดิมข้าวมีขนาดใหญ่เท่าลูกฟัก ต้นใหญ่เหมือนต้นกล้วย - คนทะเลาะกับข้าว บ่นด่าข้าว ใช้เท้าเตะข้าว
ข้าวกับเงิน	- เงินและข้าวทะเลาะกัน - ข้าวหนีไปอยู่ในถ้ำ - นก โถ่พวี นำข้าวกลับมาและกินข้าวไว้ก่อนคน	- แรกเงินคิดว่าสามารถอยู่โดยปราศจากข้าวได้ - ต่อมาเงินสำนึกเห็นคุณค่าของข้าว
เงิน ทอง และข้าว	- เงินกับข้าวทะเลาะกัน	- คนที่เป็นเศรษฐีข้าวได้รับชัยชนะในตอนท้าย
เศรษฐีชี้เหนียว	- บุญกับข้าว	- การทำบุญด้วยข้าวส่งผลบุญถึงชีวิตหลังความตาย

จากตารางที่ 1 พบว่า เนื้อหาด้านทั้ง 5 สำนวนมีจุดร่วมที่เหมือนกันคือเงินและข้าวทำร้ายกัน ในเรื่องของใครสำคัญกว่ากันในความคิดคน ข้าวแพ้จึงหนีไปอยู่ในถ้ำ เมื่อคนหิวข้าวกลับร้องเรียกหาข้าว จนในที่สุดต้องให้คนไปนำข้าวกลับมาจากถ้ำ ความดีของนกทำให้ได้มีสิทธิ์ร่วมกันข้าวในไร่ของคนถึงปัจจุบัน ตำนานข้าวในแต่ละเรื่องจุดต่างและจุดเด่นที่ต่างกัน เรื่องเจ้าเงิน เจ้าข้าว นั้นมีจุดเด่นตรงที่คนเป็นคนตัดสินใจชี้ขาดให้คุณค่าเงินมากกว่าข้าวและให้เงินเป็นผู้นำ เมื่อเงินเป็นผู้นำจึงแย่งที่อยู่ของข้าว จนข้าวต้องหนีไปอยู่ในถ้ำ ตำนานเรื่องนกกับข้าวจุดเด่นตรงเดิมที่ข้าวมีขนาดใหญ่เท่าลูกฟัก มีต้นใหญ่เหมือนต้นกล้วย แต่ถูกคนดูดาต่อว่า เตือนร่อนในขนาดของข้าว กระทั่งใช้เท้าเตะข้าวจนข้าวทนไม่ไหว ต้องหนีไปอยู่ในถ้ำ เรื่องเงินกับข้าว นั้นมีจุดเด่นตรงที่เงินและข้าวที่ต่างเชื่อมั่นในตนเองว่าต่างอยู่โดยปราศจากกันและกันได้แต่ในที่สุดเงินก็ต้องการข้าวและตามหาข้าว เรื่องเงิน ทอง และข้าว นั้นมีจุดเด่นตรงเศรษฐีข้าวได้รับชัยชนะในตอนท้าย และเรื่องเศรษฐีชี้เหนียว นั้นกล่าวถึงการทำบุญด้วยข้าวส่งผลบุญถึงชีวิตหลังความตาย

2. โลกทัศน์ ที่ปรากฏในตำนานเรื่องข้าว คือ ข้าวเป็นสิ่งที่มีความสูงสุด การมีข้าวพอกินสำคัญกว่า การมีเงิน เกษตรกรรมสำคัญกว่าอุตสาหกรรม และการทำบุญจะส่งผลต่อชีวิตในโลกหลังความตาย “สิ่งดีงามคือน้ำใจของคน สิ่งมีค่าคือข้าว” พาด์จอณี โอโดเฮา ผู้อาวุโสแห่งลุ่มน้ำวังก์กล่าว (จอณี โอโดเฮา สัมภาษณ์, 14 ธันวาคม 2559) และอีกโลกทัศน์หนึ่ง ข้าวคือธรรมชาติ ที่จะชนะธรรมชาติ ในที่สุด จากตำนาน เรื่องข้าวที่ผ่านนิทานทุกสำนวนแสดงให้เห็นถึงในตอนจบที่ข้าวเป็นของจริง ที่สำคัญต่อชีวิตคน แม้ว่าช่วง เริ่มต้นข้าวจะถูกรังแก แต่บทสรุปที่เป็นสัจจะธรรมสุดท้าย คือ คนขาดข้าวไม่ได้ คือโลกขาดธรรมชาติไม่ได้

อภิปรายผล

จากการศึกษาด้านานเรื่องข้าวในความเชื่อตามวัฒนธรรมคนปกากะญอเป็นการชี้ให้เห็น ถึงคุณค่าและความสำคัญของข้าวที่มีต่อชีวิต ข้าวเป็นอาหารที่คนต้องกินเพื่อประทังชีวิต เมื่อข้าวอยู่กับ ชีวิตคน มีสันติสุข ดังที่พาด์สมหมาย ทรัพย์รังสิกุล ผู้อาวุโสของกะเหรี่ยงภูเขาอู่มผาง (สัมภาษณ์ 9 สิงหาคม 2558) กล่าวว่า “ถ้ามีเมล็ดข้าวอยู่เต็ม 2 กำมือ ถึงเร้นแค้นเราก็ไม่กลัวอดตาย”

เมื่อใช้กรอบคิดตามทฤษฎีบทบาทหน้าที่ของคติชนในสังคมวิเคราะห์ทำให้เข้าใจโลกทัศน์วิถีคิด ของคนปกากะญอที่แฝงอยู่ในตำนานข้าวดังนี้

1. ตำนานเรื่องข้าวในวัฒนธรรมคนปกากะญอเป็นการปลูกฝังค่านิยมและรักษามรดกพื้นฐาน พฤติกรรมในสังคมชนเผ่าปกากะญอดังนี้

1.1 ปลูกฝังค่านิยมให้เห็นความสำคัญของข้าวมากกว่าเงิน โดยเปรียบเทียบกับสิ่งที่มักชวน ให้หลงใหลเพื่อลืมความสำคัญของข้าวคือเงิน แม้จะมีเงินมากมายแต่หากไม่มีข้าวสุดท้ายเงินก็ไม่สามารถ หาซื้อข้าวได้ เช่นตอนที่ข้าวหนึ่ไปอยู่ในถ้ำ คนจึงอยู่กับเงิน แต่เมื่อมีคนหิวโหยอยากกินข้าว เงินกลับไม่ได้ ช่วยให้เกิดความสุขได้เลย หรือตอนที่เศรษฐีสามคนไปอยู่ในป่าแล้วข้าวสารที่พกพาติดตัวหมด คนที่มีอำนาจ ต่อรองเหนือใครคือเศรษฐีข้าว

1.2 การปลูกฝังค่านิยมในการรู้จักบุญคุณ จากที่นกได้เสี่ยงชีวิตเพื่อนำข้าวกลับมาให้แก่คน ฉะนั้นคนจึงตอบแทนด้วยการที่ให้นักได้ร่วมกินข้าวที่ตนเองปลูกเพื่อเป็นการตอบแทนบุญคุณ อีกประการ ที่ปรากฏในตำนานเรื่องข้าวคือการไม่ทำร้ายผู้มีพระคุณ จากตอนที่คน ต่อว่า ข้าว ใช้เท้าเตะข้าวทำให้ข้าว หรือผู้มีพระคุณจากไป และสุดท้ายความเดือดร้อนมาสู่คน หากคนไม่ดูคำ ต่อว่าข้าว ข้าวคงไม่หนีไป และ คนก็สามารถมีข้าวกินตลอด ซึ่งสอดคล้องกับที่นักคติชนวิทยา (Bascom, 1965) ได้กล่าวถึงบทบาทของ คติชนในการรักษามาตรฐานทางพฤติกรรมที่เป็นแบบแผนของสังคม ความกตัญญูรู้คุณจึงแฝงอยู่ในตำนาน เรื่องข้าวปกากะญอ

1.3 การปลูกฝังค่านิยมเรื่องการทำบุญทำทาน เพื่อเพื่อแผ้ว จากตอนที่นกเป็นผู้อาสาไปนำ ข้าวกลับมา ถือเป็นการทำบุญของนก และผลบุญนั้นได้ตกทอดจนชั่วลูกชั่วหลานจนถึงปัจจุบัน อีกตอนคือ ที่เศรษฐีได้ทำเศษข้าวตก 3 เม็ด เมื่อมดได้กิน ผลบุญนั้นก็ส่งให้เศรษฐีได้รับข้าวจำนวน 3 ถึงในปรโลก เพราะฉะนั้นตำนานเรื่องข้าวปลูกฝังเรื่องการทำบุญที่ส่งผลเป็นกุศลให้ชีวิตราบรื่น ซึ่งการถือเพื่อเพื่อแผ้วนี้ รวมถึงสัตว์และสรรพสิ่งด้วยเช่นกัน ถึงแม้ว่าชีวิตหลังความตายเป็นเรื่องไม่มีใครสามารถล่วงรู้ได้ชัดเจน แต่ตำนานเรื่องเศรษฐีเงินนี้ได้ทำบทบาทด้านความลึกซึ้ง และจักรวาลวิทยาแก่คนปกากะญอเกี่ยวกับ ผลบุญ ผลกรรมที่จะส่งผลในโลกหลังความตาย (Campbell, 2008)

1.4 การปลูกฝังค่านิยมในการเรียนรู้ความระมัดระวัง ไม่ประมาท ตอนเช้ามีเมล็ดเท่าผัก มีต้นเท่าต้นกล้วย เวลาใกล้มาโดนคน อาจได้รับบาดเจ็บ เพราะฉะนั้นในวิถีการทำมาหากินจะต้องมีความระมัดระวัง มีสติ ไม่ประมาทในการใช้ชีวิต มิเช่นนั้นอาจได้รับบาดเจ็บจากการทำมาหากิน อาจโดนเมล็ดข้าวกลิ้งมาโดนได้ และความประมาทอาจทำให้เรื่องเล็กกลายเป็นเรื่องใหญ่ได้

1.5 ปลูกฝังค่านิยมในการอดทนกับความยากลำบาก ตอนที่ปลูกต้องใช้ความอดทนขณะโดนปากถ้ำทบอยู่ แต่นักใช้ความอดทนรอคอยการเปิดอ้าของปากถ้ำอีกครั้ง จึงบินออกมาได้ ตอนที่คนต้องโดนเมล็ดข้าวกลิ้งใส่ก็เช่นกัน ถ้ามนุษย์มีความอดทนไม่บ่น ไม่ด่า ไม่เตะ เมล็ดข้าว ก็คงไม่หนีไป แต่เพราะไม่มีความอดทนทำให้ข้าวหนีไป

1.6 ปลูกฝังค่านิยมในการเป็นจิตอาสา ทำงานเพื่อประโยชน์สาธารณะ เสียสละเพื่อส่วนรวมนกตัวเล็ก ๆ อาสาเสี่ยงภัยเพื่อไปเรียกข้าวกลับมา หากไม่มีจิตอาสาและการเสียสละจากนก มนุษย์ยังคงไม่ได้เชื้อพันธุ์ข้าวกลับมา การเสียสละของนกครั้งนี้เพื่อนำความสุขคืนสู่สังคม เช่นเดียวกับข้าวที่ต้องเสียสละเพื่อให้คนได้อิ่ม ได้หายใจข้าวต้องตายอย่างน้อย 3 ครั้ง คือ ครั้งที่ 1 ตอนที่หว่านเมล็ดลงดิน ข้าวต้องเน่าเปื่อยเพื่อออกเป็นต้นออกมา ครั้งที่สอง ตอนคนเกี่ยวต้นข้าวตาย และครั้งที่สามตอนที่คนนำข้าวไปนึ่ง การเสียสละของทั้งนกและข้าวเป็นการเสียสละเพื่อให้เกิดชีวิตใหม่ การเสียสละเพื่อผู้อื่นเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

1.7 ปลูกฝังค่านิยมในปกป้องรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ตอนที่เงินเป็นผู้นำแล้วแย่งที่อยู่ของข้าวโดยที่ข้าวพยายามเรียกร้องให้คนมาช่วย แต่คนกลับเมินเฉยไม่ใส่ใจ ทำให้ในที่สุดข้าวไม่มีที่อยู่ และตอนที่คนด่า ใช้เท้าเหยียบ เตะเมล็ดข้าวก็ไม่มีการห้ามปรามและปกป้องเมล็ดข้าวในที่สุดเมล็ดข้าวทนไม่ได้ ก็ต้องหนีไป ลูกผักเขียวคือสัญลักษณ์ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรการป่าไม้ ต้นกล้วยคือสัญลักษณ์ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรต้นน้ำ ลำห้วย ลำธาร และเมล็ดข้าวคือความอุดมสมบูรณ์ของพืชพันธุ์ธัญหาร ความอยู่รอดของชุมชนนั้นขึ้นอยู่กับฐานทรัพยากรธรรมชาติ (Songpornwanich, 2011) หากไม่ปกป้องทรัพยากรป่า ต้นน้ำลำธารและพืชพันธุ์ธัญหาร ต่อให้มีเงินมากเท่าไรก็ไม่มี ความมั่นคงทางอาหาร เมื่อไม่มีความมั่นคงทางอาหารก็ไม่มีความมั่นคงทางชีวิตเช่นกัน เป็นการให้คุณค่าเชิงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม โดยการสร้างความผูกพันด้านอารมณ์ความรู้สึกกับทรัพยากรธรรมชาติ ผ่านคุณลักษณะบางประการเช่น ประเพณี ความหลังหรือความทรงจำ ตำนาน ความรู้สึก ศาสนา และจิตวิญญาณ (Tepsing & Bunprakarn, 2016)

2. ตำนานเรื่องข้าวในวัฒนธรรมปกาเกอญอเป็นการให้ความรู้และปัญญา ในสังคมชนเผ่าปกาเกอญอ ดังนี้

2.1 ให้ความรู้และปัญญาเกี่ยวกับคนในสังคมปกาเกอญอเพื่อตระหนักรู้แนวทางในการตัดสินใจ เลือกรักษาและแสวงหาความมั่นคงทางอาหารเป็นอันดับแรกคือข้าว เป็นสิ่งที่กิน (Edibles) ส่วนเรื่องเงินเป็นสิ่งทีรองลงมาเป็นสิ่งที่ใช้ (Utensils) เพราะมนุษย์ดำรงด้วยการกินอาหาร อำนาจเงินตราเป็นเพียงสิ่งมายา ตำนานเรื่องข้าวในสังคมปกาเกอญอจึงมีบทบาทในการให้ความรู้และเสริมสร้างปัญญา (Na Talang, 2009) ให้กับคนในสังคมปกาเกอญอในการเลือกรับสิ่งที่เป็คุณค่าและเลือกปฏิเสธสิ่งที่เป็นโทษ

2.2 ให้ความรู้ในการใช้สติใช้ปัญญา ใช้จังหวะ เวลา ที่เหมาะสมกับกาลเทศะและสถานการณ์ จากตอนที่นกไปนำข้าวกลับมาต้องฝ่าฟันกับอุปสรรคมากมายทั้งเรื่องการเข้าออกปากถ้ำ เรื่องการที่ต้องเจรจาชอข้าวกลับมา แต่นกได้ใช้สติในการเข้าออกปากถ้ำที่พิจารณาถึงจังหวะไหนควรเข้าออก เวลาไหนบิน

นอกจากนั้นก็ยังใช้ปัญญาในการพยายามเก็บเมล็ดข้าวให้มากที่สุดไว้ที่กระเพาะพักเพื่อนำเมล็ดข้าวไปขยายพันธุ์ต่อ เพราะไม่สามารถโน้มน้าวใจของข้าวให้กลับมาได้ ก็ต้องหาออกทางอื่นที่จะสามารถแก้ไข ปัญหาความเดือดร้อนที่เกิดขึ้นให้ได้

2.3 ให้ความรู้และปัญญาในการรักษาพื้นที่ดิน พื้นที่ทางการเกษตร โดยเฉพาะพื้นที่ปลูกข้าว เพราะหากพื้นที่อยู่สำหรับการปลูกข้าวไม่มีก็เหมือนข้าวอยู่ไม่ได้ แต่มัวแต่เปิดพื้นที่สำหรับการหาเงิน อาจจะเป็นพื้นที่สำหรับอุตสาหกรรม หรือการเกษตรเชิงพาณิชย์มากเกินไป พื้นที่ข้าวจะลดลงและจะขาดแคลนข้าวในที่สุด เพราะการปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพื่อขายส่งผลกระทบต่อหลายประการ เช่น การเป็นหนี้ เนื่องจากปัจจัยการผลิตต้องพึ่งพานายทุน ดินเสื่อมคุณภาพเนื่องจากการใช้ปุ๋ยเคมี สุขภาพคนทวดโทรมเนื่องใช้สารเคมี เป็นต้น (Boonrahong, 2010) การรักษาพื้นที่ดิน พื้นที่ปลูกข้าวเป็นเหมือนการรังข้าวไว้ให้อยู่กับคนไม่ให้ข้าวหนีไปจากคนอีกครั้ง

2.4 การรักษาวรรตฐานพฤติกรรมทางสังคมให้คนมีจิตสำนึกในการเคารพธรรมชาติ เพราะข้าวเกิดมาจากธรรมชาติ ส่วนเงินเกิดจากการสร้าง หรืออุปโลกน์สมมติขึ้นมา เงื่อนไขการอยู่รอดของชีวิตมนุษย์อยู่ที่ธรรมชาติ ถ้าละเมิดไม่เคารพธรรมชาติ มัวแต่หลงใหลในอำนาจเงินตราจนซูดรีดทรัพยากรธรรมชาติอย่างไร้ขอบเขตจนเสียสมดุล ภัยพิบัติทางธรรมชาติที่มนุษย์คาดไม่ถึงจะเกิด เป็นการลงโทษจากธรรมชาติที่มนุษย์ต้องยอมรับในชะตากรรมที่ก่อไว้ แต่หากใช้และรักษาธรรมชาติด้วยความเคารพ ระมัดระวัง ชีวิตคน ชีวิตโลกก็จะเกิดความสมดุลและยั่งยืน

สรุป

ตำนานเกี่ยวกับข้าวในวัฒนธรรมปกาเกอญอ ได้สะท้อนโลกทัศน์วิถีคิดคนปกาเกอญอที่แฝงอยู่ในข้าวคือ 1. การปลูกฝังค่านิยมและรักษาวรรตฐานพฤติกรรมในสังคมปกาเกอญอได้แก่ 1) ความสำคัญของข้าว อาหารหลักมากกว่าสิ่งอื่น 2) การรู้จักบุญคุณ 3) การทำบุญทำทาน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ 4) ความระมัดระวัง การเตรียมความพร้อม ไม่ประมาท 5) การอดทนกับความยากลำบาก 6) การมีจิตอาสา เสียสละเพื่อส่วนรวม 7) การปกป้องรักษาทรัพยากรธรรมชาติ และ 2. การให้ความรู้และปัญญาแก่สังคมชนเผ่าปกาเกอญอ ได้แก่ 1) การตระหนักถึงแนวทางการตัดสินใจเลือกรับและเลือกปฏิเสธสิ่งให้คุณให้โทษ 2) การใช้สติ ปัญญา ให้ถูกและเหมาะสมกับกาลเทศะ 3) การรักษาพื้นที่ดิน พื้นที่การเกษตร โดยเฉพาะพื้นที่ปลูกข้าวและ 4) จิตสำนึกในการเคารพธรรมชาติ

ทั้งหมดนี้จึงเป็นเหตุผลที่คนปกาเกอญอยังคงดำรงวิถีการทำไร่เพื่อผลิตข้าว เพราะข้าวเป็นมากกว่าอาหาร แต่ข้าวเป็นเรื่องของชีวิต เป็นธรรมชาติ ความดี ความงามและความจริง การดำรงวิถีการผลิตข้าวของคนปกาเกอญอจึงเป็นการแสดงออกถึงการดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติ ความดีงามของจิตใจมนุษย์ และการอยู่กับความเป็นจริงความพอเพียงของชีวิต

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาเรื่องข้าวในตำนานวิถีคนปกาเกอญอ ต้องขอขอบคุณมูลนิธิส่งเสริมสื่อเด็กและเยาวชน โครงการพื้นที่นี้...ดีจัง เครือข่ายชุมชนปกาเกอญอมีดี ที่สนับสนุนงบประมาณในการจัดกิจกรรม ปริศนา คำทายปกาเกอญอฤาษี ครั้งที่ 1 กิจกรรมกินข้าวเฒ่า เล่นนิทานครั้งที่ 1

เอกสารอ้างอิง

- Bascom, W. (1965). Four Functions of Folklore. *Journal of American folklore*, 67(266), 333-349.
- Boonrahong, C. (2010). *Organic Agriculture in Sustainable Agriculture System and Justice Marketing System*. Community Capacity Building Foundation, Chiangmai: Kokayan Media.
- Campbell, J. (2008). *The power of myth* (translate by Boon song, B). Bangkok: Amarin printing and publishing. (in Thai)
- Kunkeaw, W. (2010). Gene actions for seed size of azuki bean growing in highland areas. *Journal of Agricultural Science*, 41(1), 67-74. (in Thai)
- Na Talang, S. (2009). *The theory of folklore Methodology to analysis myth and folktale*. Bangkok: Chulalongkorn University. (in Thai)
- Payaksak, K. (2012). The Political Culture of Pgaz K' Nyau Young Generation. *Journal of Sociology and Anthropology*, 31(2), 139-168. (in Thai)
- Sutiymanee, V. (2013). *Rural to Urban: Factors and Effects from Migration*. Bangkok: Kasembundit University. (in Thai)
- Songpornwanich, S. (2011). *Social Space of Community to Determine the Tourism*. Community Base Tourist Institute, Chiangmai: Wanida Printing.
- Tepsing, P & Bunprakarn, K. (2016). Local Wisdoms in Thailand-Malaysia Border Culture: A Case Study of Lohjood Community, Narathiwat Province. *Journal of Yala Rajabhat University*, 11(1), 19-38. (in Thai)
- Trakansupakorn, P., Kumponkul, T., Poka, S., Nikornaouychai, P., Jarernniyomprai, U., Slukkanok, B., et al. (2005). *Rotational Farming Agriculture: Knowledge and Practical of Pgaz K' Nyau Ethnic group in the North of Thailand*. Bangkok: Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre. (in Thai)
- Wechapong, T., Panyahan, S., Janaupatham, P., Pleadok, H., Satjareon, B., Samson, P., et al. (2011). *Pgaz K' Nyau livelihood and rice plantation at Pa La Au Village, Houysatyai sub district, Hua Hin, Prachuap Khiri Khan province*. Nakornpathom: Office of the Higher Education Commission (OHEC). (in Thai)
- Wongjomporn, S. (2014). *Pgaz K' Nyau ways believe ceremony the relationship with nature and super nature*. Chiangmai: Catholic Mission Chiangmai. (in Thai)

บุคคลานุกรม

- จอณี โอโตเซา (ผู้ให้สัมภาษณ์). สุวิชน พัฒนาไพรวัลย์ (ผู้สัมภาษณ์). ที่บ้านแม่ชะปู่ อำเภอสะเมิง เชียงใหม่. เมื่อวันที่ 14 ธันวาคม 2557.
- สมหมาย ทรัพย์รังสิกุล (ผู้ให้สัมภาษณ์). สุวิชน พัฒนาไพรวัลย์ (ผู้สัมภาษณ์). ที่บ้านหม่องกวีระ อำเภออุ้มผาง ตาก. เมื่อวันที่ 9 สิงหาคม 2558.